

УДК 94(477.7):33«18/19»

*А. І. Федорова***ОДЕСЬКІ КУПЦІ-СТАРООБРЯДЦІ
(КІНЕЦЬ ХІХ — ПОЧАТОК ХХ ст.)**Одеський національний політехнічний університет,
просп. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна**Федорова Алла Іванівна**, к. і. н., доц, доцент кафедри історії та етнографії України, e-mail: alla_F2006@ukr.net**АНОТАЦІЯ**

В статті проаналізована підприємницька та громадська діяльність одеських купців, що входили до складу ради старообрядницької общини Покрова Пресвятої Богородиці.

Найбільш відомим купцем окресленого періоду був Варфоломій Антонович Дубінін, який відрізнявся новаторством: одним з перших в Російській імперії почав виготовляти рибні консерви в жерстяних банках, які могли конкурувати з іноземними; винайшов спеціальний холодильник для заморожування риби. В. А. Дубінін заснував фабрики рибних консервів та м'ясних виробів. В статті доведено, що 1898 р. (а не 1889, як зазначалося раніше) засновано торгово-промислове товариство «А. К. Дубінін», головою якого став В. А. Дубінін, до складу входили і московські купці П. С. Расторгуев та І. О. Пуговкін. Продукція Дубініна брала участь у Всеросійських та Міжнародних виставках, де отримувала визнання, зокрема 1910 р. товариство здобуло звання «Постачальник імператорського двору».

В статті також подана коротка характеристика діяльності таких одеських купців-старообрядців, як Микита Тюрін, що займався торгівлею мануфактурними виробами, Памфіл Кондрашов — бакалейною торгівлею, Поліграф Привалов — риболовецькими приладдями.

Зазначено, що одеські купці-старообрядці брали активну участь у примиренні округників та неокругників, були членами різних громадських організацій, товариств взаємодопомоги тощо.

Ключові слова: купці-старообрядці; Одеса; В. А. Дубінін; торгово-промислове товариство «А. К. Дубінін»; старообрядницька община Покрова Пресвятої Богородиці; М. Тюрін; П. Кондрашов, П. Привалов.

*А. И. Федорова***ОДЕССКИЕ КУПЦЫ-СТАРООБРЯДЦЫ
(КОНЕЦ ХІХ — НАЧАЛО ХХ в.)**Одесский национальный политехнический университет,
просп. Шевченко, 1, г. Одесса, 65044, Украина**Федорова Алла Ивановна**, к. и. н., доц, доцент кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: alla_F2006@ukr.net**АННОТАЦИЯ**

В статье проанализирована предпринимательская и общественная деятельность одесских купцов, входивших в состав совета старообрядческой общины Покрова Пресвятой Богородицы.

Наиболее известным купцом очерченного периода был Варфоломей Антонович Дубинин, который отличался новаторством: одним из первых в Российской империи начал изготавливать рыбные консервы в жестяных банках, которые могли конкурировать с иностранными; изобрел специальный холодильник для заморозки рыбы. В. А. Дубинин основал фабрики рыбных консервов и мясных изделий. В статье доказано, что в 1898 г. (а не 1889 г., как отмечалось ранее в биографических данных) основано торгово-промышленное общество «А. К. Дубинин», председателем которого стал В. А. Дубинин, в состав входили и московские купцы П. С. Расторгуев и И. А. Пуговкин. Продукция Дубинина принимала участие во Всероссийских и Международных выставках, где получала признание, в частности в 1910 г. общество заслужило высокое звание — «Поставщик императорского двора».

В статье также представлена краткая характеристика деятельности таких одесских купцов-старообрядцев, как Никита Тюрин, который занимался торговлей мануфактурными изделиями, Памфил Кондрашов — бакалейной торговлей, Полиграф Привалова — рыболовецкими принадлежностями.

Указано, что одесские купцы-старообрядцы принимали активное участие в примирении округников и неокругников, были членами различных общественных организаций, обществ взаимопомощи и т. д.

Ключевые слова: купцы-старообрядцы; Одесса; В. А. Дубинин; торгово-промышленное общество «А. К. Дубинин»; старообрядческая община Покрова Пресвятой Богородицы; Н. Тюрин; П. Кондрашов; П. Привалов.

A. I. Fedorova

ODESSA MERCHANTS-OLD BELIEVERS
(THE END OF XIX — BEGINNING OF XX CENTURIES)

Odessa National Polytechnic University,
1 Shevchenko ave., Odessa, 65044, Ukraine

Fedorova Alla Ivanivna, PhD in History, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of History and Ethnography of Ukraine, e-mail: alla_f2006@ukr.net

ABSTRACT

The article analyses the business and social activities of Odessa's merchants that were the part of the board of the Old Believers' community of the Holy Virgin.

The most famous merchant of outlined period was Bartholomew Dubinin, which was distinguished by innovation. He was one of the first in the Russian Empire who began to produce canned fish that could compete with foreign one. He invented a special refrigerator for the fish freezing. B. Dubinin founded a factory of canned fish and meat products. The article demonstrates that in 1898 (not in 1889, as it was noted in earlier biographical data) the commercial and industrial company «A. K. Dubinin» headed by B. Dubinin was established. Besides, Moscow merchants P. Rastorguev and I. Pugovkin were a part of company. Dubinin's products took part in various All-Russian and international exhibitions, where they got recognition, including the fact that in 1910 the company has got high rank — The supplier of the Imperial Court.

The article also gave a brief description of Odessa merchants such as Old Believers — Nikita Turin, engaged in a trade of manufactured products, Pamfil Kondrashov — grocery trade, Polygraph Privalov — fishing supplies.

It was indicated that Odessa merchants-Old Believers were active in reconciliation of okruzhnyki and non-okruzhnyki, were members of various social organizations, mutual societies and so on.

Key words: *merchants-Old Believers; Odessa; V. A. Dubinin; commercial and industrial company «A. K. Dubinin»; Old Believer community of the Holy Virgin; N. Tyurin; P. Kondrashov; P. Privalov.*

В дореволюційні часи прийнято було характеризувати старообрядців виключно як відсталіх, неосвічених, замкнених осіб. Але це не відповідало дійсності. Старообрядців відрізняла грамотність, заповзятливість, діловитість. В представленій роботі ми охарактеризуємо діяльність одеських купців кінця XIX —

початку XX ст., які входили до складу ради старообрядницької общини Покрова Пресвятої Богородиці. Вони не тільки мали підприємницький хист, а й займали активну громадську позицію. Своєю діяльністю вони прославляли місто.

Обрана тема не була предметом спеціального дослідження. В історіографії інформація про діяльність одеських купців-старообрядців окресленого періоду майже відсутня. Виняток складає Варфоломій Дубінін, відомості про якого містяться в біографічних довідниках [1; 2] (однак подана інформація потребує уточнення), є короткі згадки у О. Прігаріна та Ю. Горбунова [3], С. Таранця [4], С. Рогатко [5]. Джерелами для написання статті в основному стали адресні та довідкові книги по Одесі [6–9] та статистичні дані щодо фабрично-заводських підприємств Російської імперії [10–13].

Старообрядницька церква Покрова Пресвятої Богородиці наприкінці XIX — початку XX ст. розташовувалася за адресою вул. Преображенська, 77 (ріг Малої Арнаутської, 115 та Старо-Різницької, 32). До складу ради общини входили: голова та скарбничий — Варфоломій Антонович Дубінін; заступник — Овксентій Іванович Барченков; настоятель — священник Стефан Кіпріанович Кравцов (майбутній білокриницький митрополит Силуян); секретар — Кирило Філімонович Кондрашов (був помічником старшого нотаріуса); члени ради: Степан Андрійович Щепетільников, Поліграф Михайлович Прівалов, Микита Іванович Тюрін, Памфіл Никифорович Кондрашов, Іван Афанасійович Старіков [8. — 1912. — С. 43; 1914. — С. 45]. Голова ради здійснював прийом за адресою Старо-Різницька 5, у власному будинку, з 7 до 10 години ранку. **Варфоломій Антонович Дубінін** (1855–1915) був найбільш відомим купцем-старообрядцем окресленого періоду. Його батько, Антон Козьмич Дубінін, 1835 р. (зустрічається і дата — 1816 р. [13; 15]) заснував фірму «А. К. Дубінін», яка займалася рибною торгівлею. В 1850-х роках Антон Козьмич придбав участок на Новорибній вулиці (нині — Пантелеймонівська, 82), де збудував прибутковий будинок. Саме в ньому була відкрита перша лавка його фірми.

Варфоломій Антонович продовжив батьківську справу: заснував фабрику рибних консервів та м'ясних виробів, впроваджував новітні технології у виробництво. Вже в 1870-ті роки

Представники Одеської старообрядницької общини: П. Н. Кондрашов, В. А. Дубінін, М. І. Тюрін, свящ. С. Кравцов та Ф. І. Кондрашов [14]

починає виготовляти рибні консерви у жерстяній тарі. На поч. 1890-х років «Вестник рыбопромышленности» писав: «Прочные изящные жестянки из русской жести, открывающиеся при помощи ключа, не уступают французским...» [1], та й коштувала така продукція дешевше.

Дати заснування консервної фабрики називаються різні: 1884 р. [5, с. 177], 1885 р. [16]. Ми припускаємо, що фабрика виникла раніше, оскільки за даними на 1884 р. завод А. Дубініна (на той час особливої різниці між фабрикою та заводом не робили) на Рибній вулиці був упорядкованим, на ньому рибу солили, коптили та перевозили на далекі відстані в замороженому вигляді. Годовий оборот промисла Дубініна та торгівлі понад 500 000 крб. [17].

При описі діяльності В. А. Дубініна дослідники зазначають, що у 1889 р. [1; 2; 18] він разом з московським купцем Петром Сидоровичем Расторгуєвим (1846–1915) заснував товариство

«А. К. Дубінін», був його директором-розпорядником. Товариство було удостоєне права носити державний герб.

Спростовує вказану дату заснування «Устав торгово-промислового товариства «А. К. Дубінін», затверджений 10 липня 1898 р., що зберігається в Російській національній бібліотеці. Там же містяться і звіти товариства, які публікувалися з 1900 по 1916 р., 1-й операційний рік датується 1899–1900 рр. Ці документи дають підстави стверджувати, що товариство засноване 1898 р., але активно заявило про себе на ринку під новою назвою з 1899 р. [10; 12] Так, у довіднику «Вся Одесса» на 1900 р. вперше вказується саме торгово-промислове товариство «А. К. Дубінін» [6. — 1900. — С. 262].

Представлені нижче рахунки [19] також підтверджують вказану нами дату заснування товариства: на рахунку за 1895 р. зазначена торгово-промислова фірма «А. К. Дубінін», де відсутнє зображення державного герба, що присутнє в товаристві.

Вірогідно, що ще за життя П. С. Расторгуєв передав свою частку в товаристві синові Миколі Петровичу [13], який з встановленням радянської влади, як і більшість промисловців, змушений був емігрувати. Також до особистого складу товариства входив московський купець Іван Олександрович Пуговкін [13; 20].

На рубежі XIX–XX ст. консервна фабрика Дубініна знаходилася на Середньофонтанській дорозі, у будинку Тіля, а ковбасна на Прохоровській, 40 [6. — 1900. — С. 262, 1902–1903. — С. 194; 7. — 1904–1905. — С. 56; 1906. — С. 56],

з 1907 р. консервне виробництво розташовувалося за адресою Водопровідна, 2 [7. — 1908. — Стл. 539; 10; 11; 13]. У довіднику «Вся Одеса» на 1908 р. зазначався також оцтовий завод на Пантелеймонівській, 82 [7. — 1908. — Стл. 598].

Про обсяг виробництва товариства ми можемо судити з наступних цифр (зазначимо, що вони є умовними): на 1909 р. кількість робітників в товаристві — 24, річне виробництво — 129 300 крб. [10]; у Варзара приблизно на той самий час вказано: на ковбасній фабриці — 32 робітника, річне виробництво — 166 000 крб. (підприємство оснащено локомотивним (паровим) двигуном з числом сил 8); на фабриці рибних, м'ясних та овочевих консервів — 116 робітників, річне виробництво — 330 995 крб. (оснащено газобензиновим двигуном з числом сил 12) [11]; на 1914 р. основний капітал товариства — 300 000 крб., робітників — 200, річне виробництво всіх підприємств — 900 000 крб., склади, окрім Одеси, знаходилися в Санкт-Петербурзі та Москві [13].

В. А. Дубінін дбайливо ставився до службовців фірми, про що свідчить той факт, що за весь час роботи власникові підприємства не було пред'явлено жодного судового позову [4, с. 133].

12 травня 1906 р. затверджений Статут Позиково-ощадної та допоміжної каси службовців в товаристві Дубініна. Каса розташовувалася за адресою — вул. Старорізняцька, 5, у власному будинку В. А. Дубініна. Вона давала можливість усім службовцям товариства «А. К. Дубінін» робити заощадження та користуватися по-

зиками та іншими видами взаємодопомоги [21; 8. — 1914. — С. 176; 8. — 1911. — Стб. 392; 1912. — С. 172].

1913 р. прийнято Статут загальної лікарняної каси при консервній та ковбасній фабриках Дубініна [22].

На рубежі XIX–XX ст. у Дубініна були три гастрономічних магазини на Ново-Рибній вулиці, у власному будинку (1910–

1911 рр. за проектом О. С. Панпулова на цьому місці був збудований новий триповерховий будинок з магазином, що не зберігся до наших днів), на Дерibasівській, 23 (ріг Красного провулку), в будинку Роте, та на вулиці Катерининській, 23 [6. — 1899. — С. 194; 1900. — С. 250; 7. — 1906. — С. 43]. Пізніше магазин відкрився на Прохорівській, 40 [7. — 1908. — Стб. 507; 1910. — Стб. 523; 1911. — Стб. 542; 8. — 1914. — С. 38], при виробництві. 1912–1915 рр. магазини вказувалися, окрім власного будинку на Пантелеймонівській (колишня Ново-Рибна) та Дерibasівській, на розі Пантелеймонівської та Катерининської, в будинку Неборикіна [9. — 1912. — С. 39; 1913. — С. 40; 1914. — С. 112; 1915. — С. 99]. Найбільш відомим вважався гастроном на Дерibasівській, про який йшла молва: «В этом магазине есть все».

Зі своєю продукцією фірма Дубініна брала участь у різноманітних виставках. 1875 р. на виставці Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії, де отримала малу срібну медаль за рибу, заморожену у холодильнику, винайдену В. А. Дубініним; на сільськогосподарській та промисловій виставці 1881 р. в Одесі — золоту медаль. На Всесвітній виставці в Парижі в 1900 р. фірма експонувала рибні консерви, де отримала золоту медаль. Виставка сприяла налагодженню та розширенню зовнішніх торговельних відносин — товариство отримало замовлення з Франції та Бельгії [23]. На художньо-промисловій та сільськогосподарській виставці в Одесі 1910 р. фірма, окрім золотої медалі, отримала високе звання поставальника імператорського двору. Заслужити таке звання було досить непросто: виробник був зобов'язаний впродовж принаймні восьми років виготовляти виключно якісний товар. Здобувши таке звання, промисловець та його фірма отримували чималі податкові пільги, вигідні та престижні держзамовлення та інші привілеї.

В. А. Дубінін, потомствений почесний громадянин, був активним громадським діячем: гласний Одеської міської думи, присяжний попечитель Одеського комерційного суду, член Одеського міського сирітського суду, виборний купецького стану, почесний член попечителів Одеського міського попечительського дитячого притулку, почесний старшина притулку імені государині Марії Федорівни, член комісії з піклування

про дітей осіб, що загинули у війні з Японією, Імператорського російського товариства спасіння на водах, по завідуванню міськими лікувальними закладами, член товариства сприяння академічного життя Імператорського Новоросійського університету тощо [6. — 1902–1903. — С. 176; 7. — 1910. — С. 290, 322; 8. — 1912. — С. 2, 7, 29, 109, 157; 1914. — С. 3, 7, 143].

Варфоломій Антонович широко відомий і як благодійник, меценат. Він користувався великим авторитетом у старообрядницькому світі, про що свідчить некролог в журналі «Слово Церкви» за 1916 р.: «*Благодаря ему общество старообрядцев в Одессе возросло и укрепилось настолько, что в настоящее время является одним из передовых старообрядческих обществ юга. Обладая недюжинным умом, светлыми взглядами, он уверенно вел одесскую общину к тому светлому будущему, каким она живет в настоящее время. ...он был душой общины, незаменимым руководителем ее*» [3].

Продукція товариства «А. К. Дубінін» була відома далеко за межами Одеси, реалізовувалася не лише на теренах Російської імперії, а й за кордоном. Коли з встановленням радянської влади товариство було націоналізовано та перетворено на Одеський харчотрест, на продукції вказували, що це вироби колишніх фабрик Дубініна [25]. Можемо зробити висновок, що це ім'я ще довгий час асоціювалося виключно з відмінною якістю.

Серед членів ради старообрядницької общини були й інші відомі купці та громадські діячі.

Микита Іванович Тюрін — купець 2-ї гільдії, гласний міської думи, виборний одеського купецького стану, проживав за адресою Преображенська, 30. Займався мануфактурною діяльністю, торгував полотном, білизною. У власному будинку знаходився склад. Та-

кож торгівля певний час відбувалася на вул. Рішельєвській, в будинку Барженського, та на вул. Новосельського, 56 (ріг Тор-

гової, 36) [7. — 1904–1905 г. — С. 37; 1906. — С. 37; 1910. — С. 160, 212, 535, 583; 8. — 1912. — С. 8, 33; 1914. — С. 34, 211, 411. — Стл. 184, 299; 9. — 1912. — С. 102, 162; 1913. — С. 105; 1914. — С. 117; 1915. — С. 104; 1916. — С. 113].

Саме за ініціативи гласного міської думи М. Тюріна відбулося у 1906–1910 роках будівництво нового старообрядницького храму. 20 березня 1910 р. храм Покрови Пресвятої Богородиці на розі Преображенської та Малої Арнаутської був освячений. Проіснував він недовго: 1934 р. був підірваний, а на його місці та з його цегли збудована й функціонує донині середня школа № 118.

Сини Микити Тюріна також долучалися до громадської роботи. Один з них випалив на дошці образ Святого Миколи (копія Васнецова з Володимирського Київського храму) для ново-збудованої церкви [24].

Памфіл Никифорович Кондрашов — купець 2-ї гільдії, гласний міської думи, депутат Одеської торгової депутації. Володів будинками на Старорізницькій, 29 та Пантелеймонівській, 108. Займався бакалейною торгівлею [7. — 1904–1905. — С. 7; 8. — 1912. — С. 7, 157; 1914. — С. 18, 205. — Стл. 196, 280; 9. — 1912. — С. 54; 1914. — С. 59; 1915. — С. 54; 1916. — С. 60]. Його батько був купцем 3-ї гільдії, разом з Микитою Кондрашовим влаштував домашню капличку, що діяла впродовж 1820–1857 рр.

Поліграф Михайлович Привалов проживав за адресою Успенський провулок, 19, займався торгівлею пеньковими товарами, рожами, канатами, риболовецькими приладами на Старому базарі, на Рибній площі, 19, в будинку Філюріна [7. — 1908. — С. 585; 1910. — С. 613,

625; 8. — 1914. — С. 198, 229, 232, 331; 9. — 1912. — С. 144; 1914. — С. 158; 1915. — С. 143; 1916. — С. 154]. На відміну від інших підприємців, з встановленням радянської влади він

залишився в Одесі (наприклад, доньки В. Дубініна емігрували до Югославії). В часи румунської окупації купці-емігранти намагалися через нього дізнатися про ситуацію на батьківщині, про долю свого майна [26].

Авксентій Іванович Барченков був заступником голови Одеської старообрядницької общини храму Покрови Пресвятої Богородиці, проживав за адресою Успенська, 83, у будинку відомого фарфоровозаводчика Матвія Сидоровича Кузнецова, був керуючим його товариства [24], членом товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн [8. — 1912. — С. 19; 1914. — С. 27].

В. Дубінін, М. Тюрін, П. Кондрашов були серед депутатів від Одеси на соборі в Бендерах, де було підписано 9 квітня 1907 р. примирення неокружників з окружниками [27].

Отже, купці-старообрядці Одеси кінця XIX — початку XX ст. були добре відомі не тільки в місті, а й по всій території Російської імперії. Продукція товариства «А. К. Дубінін» (рибні та овочеві консерви, м'ясні вироби тощо) була високоякісною, за що отримувала високі нагороди. Старообрядці, накопичуючи капітал, дбали не лише про власне збагачення, а й про благо оточуючих, про що ми можемо судити, зокрема, з їх участі в громадських організаціях.

Звісно, що купців-старообрядців, які розвивали промисловість краю, набагато більше. Отже ця тема потребує ще подальшої розробки.

Джерела та література

1. Качаки И. Дубинин Варфоломей Антонович (1855–1915) [Электронный ресурс] / Иоанн Качаки // Они оставили след в истории Одессы: Биографический справочник. — Режим доступа: <http://odessa-memory.info/index.php?id=154>
2. Дубинин Варфоломей Антонович // Каменный А. Одесса: Кто есть кто: 1794–1994. — Одесса: ОКФА, 1999. — С. 214.
3. Пригарин А. А. Старообрядцы в Одессе: забытые факты истории [Электронный ресурс] / А. А. Пригарин, Ю. Е. Горбунов // Старообрядчество Украины и России: прошлое и современность: материалы II Всеукраинской научно-практической конференции; 1–3 октября 2004 г., г. Киев. — К., 2004. — С.21–33. — Режим доступа: <http://samstar-biblio.ucoz.ru/publ/49-1-0-892>.
4. Таранец С. Церковна благодійність старообрядців у Росії в XIX — на початку XX століття / Сергій Таранец // Український історичний збірник. — 2013. — Вип.16. — С.131–146.

5. Рогатко С. А. Крупные предприниматели в пищеперерабатывающих отраслях промышленности России во второй половине XIX — начале XX вв. : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Сергей Александрович Рогатко. — М., 2010. — 378 с.
6. Вся Одесса: справочник недвижимых имуществ всего Одесского градоначальства до границы Одесского уезда включительно на [1899–1902–1903] гг. / под ред. В. К. Фельдберга. — Одесса, [1899–1902].
7. Вся Одесса: адресная и справочная книга на [1904–1905–1911] гг. / изд. Л. А. Лисянский. — Одесса, [1904–1911].
8. Вся Одесса: адресная и справочная книга всей Одессы с отделом Одесский уезд на 1911–1914 гг. — Одесса: «Одесские новости», 1911–1914.
9. Справочная книга о купцах первой и второй гильдий и вообще о лицах и учреждениях торгово-промышленного класса, получивших на [1912–1916 г.] купеческие и промысловые свидетельства по городу Одессе на торговые и промышленные предприятия высших разрядов. — Одесса, [1912–1916].
10. Фабрично-заводские предприятия Российской империи / сост. Л. К. Езиоранский. — СПб., 1909.
11. Список фабрик и заводов Российской империи / под ред. В. Е. Варзара. — СПб., 1912.
12. Фабрики и заводы всей России: Сведения о 31, 523 фаб-ках и з-дах. — К.: Кн-во т-ва Л. М. Фиш, 1913. — Стл. 1028.
13. Фабрично-заводские предприятия Российской империи (исключая Финляндию) / под ред. Ф. А. Шобер. — Изд. 2-е. — Пг., 1914.
14. Старообрядческий храм Покрова Пресвятыя Богородицы. Одесса (РПСЦ): Фото [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://navigator.starove.ru/item/hram-pokrova-presvyatoj-bogoroditsy-odessa-rpsts/>
15. Старорізняцька вулиця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://archexplorer.wordpress.com/2014/05/31/старорізняцька-вулиця>
16. Одеса. Прибутковий будинок торгово-промислового товариства «А. К. Дубінін» (1911 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <https://archexplorer.wordpress.com/2013/12/04/одеса-прибутковий-будинок-торгово-пр/>
17. Мельников Н. П. Современное состояние промышленности на Юге России в связи с Сельскохозяйственной и заводской выставкой 1884 года в Одессе, устраиваемой Императорским Обществом сельского хозяйства Южной России / сост. Н. П. Мельников. — Одесса: Славянская типография, 1884. — С. 424.
18. Об Одессе с любовью. Проект Ю. Парамонова. Пантелеймоновская улица. От улицы Рихельевской до Александровского проспекта. Четная сторона [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://obodesse.at.ua/publ/pantelejmonovskaja_ulica/1-1-0-283

19. Торговые связи Одессы и Афона. Часть 1: Записки скучного человека [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://humus.livejournal.com/4196960.html>
20. Дмитриев-Мамонов В. А. Указатель действующих в империи акционерных предприятий и торговых домов. — Т. 1. — СПб., 1905. — С. 821.
21. Устав ссудо-сберегательной и вспомогательной кассы служащих в торгово-промышленном товариществе «А. К. Дубинин в Одессе». — Одесса, 1906. — 16 с.
22. Устав Общей больничной кассы при консервной фабрике т-ва А. К. Дубинин, колбасных фабриках: т-ва А. К. Дубинин, К. Н. Белогорова, А. Г. Бекеля и колбасно-консервной фабрики бр. И. и П. Неофит в Одессе. — Одесса, 1913. — 24 с.
23. Участие России на Всемирной выставке 1900 г. Отчет генерального комиссара Русского отдела. — СПб., 1901. — С. 30, 79.
24. Кир Александра, епископа рязанского и егорьевского. Дневник поездки в Палестину // Старообрядческая мысль. — 1916. — № 1. — С. 4.
25. Вся Москва: адресная и справочная книга на 1925 г. — М., 1925. — С. 936.
26. Лист М. Гусева Ф. Мельникову. Варшава — Тирасполь. 14.08.1942// Архів церкви Різдва Пресвятої Богородиці, хутор Піск, Румунія.
27. Источники по истории Куреневских старообрядческих монастырей XIX — первой половины XX веков: сб. документов / Сост. С. В. Таранец. — Киев (Куреневка), 2006. — Т. 1. — С. 190–192; Освященный Собор старообрядческих епископов. 1907 г., июнь, Москва [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rpsc.ru/misc/other/1907-g-iyun-moskva/>

REFERENCES

1. КАЧАКИ, I. (2010) Dubinin Varfolomej Antonovich — Dubinin Bartholomew (1855–1915) [Online] *Oni ostavili sled v istorii Odessy. Biograficheskij spravochnik*. — They left their step in the history of Odessa. *Biographical directory*. — Available from: <http://odessa-memory.info/index.php?id=154>. [Accessed 19/4/2016] (in Russian).
2. KAMENNYJ, A. (1999) Dubinin Varfolomej Antonovich — Dubinin Bartholomew. *Odessa: Kto est' kto — Odessa: Who's Who: 1794–1994*. Odessa: OKFA. p.214 (in Russian).
3. PRIGARIN, A. A. & GORBUNOV, Ju.E (2004). Staroobryadcy v Odessa: zabytye fakty istorii — Old Believers in Odessa: the forgotten facts of history. *Staroobryadchestvo Ukrainy i Rossii: proshloe i sovremennost'. Materialy II Vseukrainskoj nauchno-prakticheskoy konferencii — Old Belief of Ukraine and Russia: Past and Present. Materials of II All-Ukrainian scientific-practical conference; October 1–3, 2004*. Kyiv. pp.21–33. (in Russian).
4. TARANETS, S. (2013). Tserkovna blahodiynist' staroobryadstiv u Rosiyi v XIX — na pochatku XX stolittya — Church charity of Old Believers in Russia in XIX — the beginning of XX century. *Ukrayins'kyy istorychnyy zbirnyk — Ukrainian Historical Collection*. Vol.16. pp.131–146 (in Ukrainian).
5. ROGATKO S. A. (2010). *Krupnye predprinimateli v pishhepererabatyvajushhijh otrasljah promyshlennosti Rossii vo vtoroj polovine XIX — nachale XX vv. — Large businessmen in the food processing sectors of the Russian industry in the second half of XIX — early XX centuries*. Summary of PhD thesis. Moscow: Moscow State Pedagogical University. (in Russian).
6. FEL'DBERG, V. K. (ed.) (1899–1902). *Vsja Odessa: spravochnik nedvizhimyh imushhestv vsego Odesskogo gradonachal'stva do granicy Odesskogo uezda vkljuchitel'no — All Odessa: Directory of real estate assets in all of Governor of Odessa to the border district of Odessa on inclusive*. Odessa. (in Russian).
7. LISJANSKIJ, L. A. (ed.) (1904–1911). *Vsja Odessa: Adresnaja i spravochnaja kniga — All Odessa: Address and reference book*. Odessa. (in Russian).
8. ODESSA NEWS (ed.) (1911–1914) *Vsja Odessa: adresnaja i spravochnaja kniga vsej Odessy s otdelom Odesskij uezd. — All Odessa: Address and reference book of Odessa with Odessa County Department*. Odessa: Odessa news. (in Russian).
9. ODESSA MERCHANT COUNCIL (ed.) (1912–1916). *Spravochnaja kniga o kupcakh pervoj i vtoroj gil'dij i voobshhe o licah i uchrezhdenijah torgovo-promyshlennogo klassa, poluchivshi kupecheskie i promyslovyje svidetel'stva po gorodu Odessa na torgovye i promyshlennye predpriyatija vysshijh razrjadov — Reference book on the merchant of the first and second guild and all of the people and institutions of commercial and industrial class, receiving, the merchant and fishing certificate for the city of Odessa on commercial and industrial enterprises of the higher categories*. Odessa. (in Russian).
10. EZIORANSKIJ, L. K. (ed.) (1909) *Fabrichno-zavodskie predpriyatija Rossijskoj imperii — The factories of the Russian Empire*. St. Petersburg. D. 7542. (in Russian).
11. VARZAR, V. E. (ed.) (1912). *Spisok fabrik i zavodov Rossijskoj imperii — The list of mills and factories of the Russian Empire*. St. Petersburg. II, p.123 (in Russian).
12. ANON (1913). *Fabriki i zavody vsej Rossii: Svedenija o 31, 523 fabrikah i z-dah. — Factories all over the Russia: Information about the 31, 523 factories*. Kyiv. c.1028. (in Russian).
13. SHOBER, F. A. (ed.) (1914) *Fabrichno-zavodskie predpriyatija Rossijskoj Imperii (iskljuchaja Finljandiju) — The factories of the Russian Empire (except Finland)*. Petersburg. D. 8695 (in Russian).
14. Foto z sajtu: Staroobryadcheskij hram Pokrova Presvjatyja Bogorodicy. Odessa (RPSC) — Photo from site: Believers Church of the Intercession of the Holy Virgin. Available from: <http://navigator>.

- starove.ru/item/hram-pokrova-presvyatoj-bogoroditsy-odessa-rpsts/ [Accessed 1/4/2016] (in Russian).
15. *Staroriznyts'ka vulytsya — Staroriznynska Street*. Available from: <https://archexplorer.wordpress.com/2014/05/31/старорізняцька-вулиця> [Accessed 20/3/2016] (in Ukrainian).
  16. *Odesa. Prybutkovyy budynok torhovo-promyslovoho tovarystva «A. K. Dubinin» — Odessa. Finance house of commercial and industrial company «A. K. Dubinin»*. Available from: <https://archexplorer.wordpress.com/2013/12/04/одеса-прибутковий-будинок-торгово-пр/> [Accessed 20/3/2016] (in Ukrainian).
  17. MELNIKOV, N. P. (1884). *Sovremennoe sostojanie promyshlennosti na Juge Rossii v svjazi s Sel'skohozjajstvennoj i zavodskoj vystavkoj 1884 goda v Odesse, ustraivaemoj Imperatorskim Obshhestvom sel'skogo hozjajstva Juzhnoj Rossii — The current state of the industry in the South of Russia in connection with the Agricultural and plant exhibition 1884 in Odessa, arranged by the Imperial Society of Agriculture in South Russia*. Odessa: Slavonic typography. p.424 (in Russian).
  18. PARAMONOV, Ju. *Ob Odesse s ljubov'ju. Pantelejmonovskaja ulica. Ot ulicy Rishel'evskoj do Aleksandrovskego prospekta. Chetnaja strana — About Odessa with love. Panteleimonovskaya street. From the Risheljevskaye street to Alexander Avenue. Even side*. Available from: http://obodesse.at.ua/publ/pantelejmonovskaja_ulica/1-1-0-283 [Accessed 20/3/2016] (in Russian).
  19. ZAPISKI SKUCHNOGO CHELOVEKA. *Torgovye svjazi Odessy i Afona. — Trade relations of the Odessa and Athos*. part 1. Available from: <http://humus.livejournal.com/4196960.html> [Accessed 4/4/2016] (in Russian).
  20. DMITRIEV-MAMONOV, V. A. (1905) *Ukazatel' dejstvujushhij v imperii akcionerjnyh predpriyatij i torgovyh domov. — Pointer of acting empire joint-stock enterprises and trading houses*. St. Petersburg. Vol.1. p.821. (in Russian).
  21. *Ustav ssudo-sberegatel'noj i vspomogatel'noj kassy, sluzhashhij v torgovo-promyshlennom tovarishhestve «A. K. Dubinin v Odesse» — Charter of savings and loan and auxiliary offices serving commercial and industrial company «A. K. Dubinin in Odessa» (1906)*. Odesa. 16 p. (in Russian).
  22. *Ustav Obshhej bol'nichnoj kassy pri konservnoj fabrike t-va A. K. Dubinin, kolbasnyh fabrikah: t-va A. K. Dubinin, K. N. Belogradova, A. G. Bekelja i kolbasno-konservnoj fabriki br. I. i P. Neofit v Odesse — Statutes of the General Health Insurance Fund at the canning factory A. K. Dubinin, sausage factories: Island A. K. Dubinin, K. N. Belogradova, A. G. Bekele and meat-canning factory P. Neophyte in Odessa (1913)*. Odesa. 24 p. (in Russian).
  23. MINISTERSTVO FINANSOV (ed.) (1901) *Uchastie Rossii na Vsemirnoj Vystavke 1900 g. Otchet general'nogo komissara Russkogo ot dela. — Russia's participation at the World Expo 1900. Report of the*

- General Commissioner of the Russian Department*. St. Petersburg. pp.30, 79. (in Russian).
24. ALEKSANDR (1916). *Dnevnik poezdki v Palestinu — Diary of a trip to Palestine. Staroobrjadcheskaja mys' — Old Believers thought*. 1. p.4. (in Russian).
  25. *Vsja Moskva: Adresnaja i spravocchnaja kniga — All Moscow: Address and reference book (1925)*. Moscow. p.936. (in Russian).
  26. *Lyst M. Husyeva F. Mel'nykovu. Varshava — Tyraspol — M Hussev's Letter to G. Melnikov. Warsaw — Tiraspol (4/8/1942)*. Arkhiv tserkvy Rizdva Presvyatoyi Bohorodytsi — Archive of Nativity of the Blessed Virgin. Pisk, Rumuniya. (in Russian).
  27. TARANETS, S. V. (2006). *Istochniki po istorii Kurenevskih staroobrjadcheskih monastyrej XIX — pervoj poloviny XX vekov. Sb.dokumentov — Consecrated Cathedral Old Believer bishops. Kyiv — Kurenevka. Vol.1. pp.190-192. (in Russian); Osvjashennyj Sobor staroobrjadcheskih episkopov. — Consecrated Cathedral Old Believer bishops (1907)*. Moscow. Available from: <http://rpsc.ru/misc/other/1907-g-iyun-moskva/>

Надійшла до редакції 27 квітня 2016 р.